

WORLD POLITICS

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

The US-China trade confrontation: Lessons learned for the Islamic Republic of Iran

Mostafa Esmaeili *Corresponding Author*, Assistant Professor in International Relations, Supreme National Defense University, Tehran, Iran. E-mail: esmaili133@gmail.com

Zahra Tohidi Researcher, Strategic Research Institute, Expediency Discernment Council, Tehran, Iran. E-mail: zhdark@gmail.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Trade Confrontation,
United States,
China,
Iran.

Article history:

Received 2025-2-6

Received in revised form

2025-1-3

Accepted 2025-10-17

Published Online

2025-11-24

ABSTRACT

In recent years, the escalation of trade tensions between the United States and China has generated far-reaching economic and political consequences for the international system, particularly for Iran. The central question of this study is: What implications does the U.S.–China trade war hold for Iran, and how can Iran maximize its interests through appropriate strategic choices? Adopting a descriptive–analytical approach and drawing on neorealism, international political economy, and the concept of structural power, this article examines various dimensions of the trade confrontation and analyzes its effects on Iran’s strategic interests and economy. The findings indicate that the intensification of U.S. economic pressures on China, while destabilizing certain global supply chains, has encouraged Beijing to pursue cautious engagement with Iran to secure energy resources. Based on the results, the study underscores the necessity for Iran to adopt multilateral economic policies and expand trade relations with China, Russia, and other emerging powers. Moreover, reducing dependence on oil revenues, diversifying non-oil export markets, and strengthening regional trade infrastructures are emphasized as essential strategies..

Cite this Article: Esmaeili, M. and Tohidi, Z. (2025). The United States-China Trade Confrontation: Emphasizing Lessons Learned for the Islamic Republic of Iran. *World Politics*, 14(3), 191-216. doi: 10.22124/wp.2025.31097.3546

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.31097.3546

پژوهشگاه علوم انسانی
رتال جامع علوم انسانی

1. Introduction

The United States-China trade confrontation represents one of the most significant economic disputes in recent history, marked by escalating tariffs and strategic rivalry between the world's two largest economies. This confrontation emerged from U.S. efforts to counter China's growing economic power, trade imbalances, and technology practices, to which China responded with retaliatory measures. The standoff has disrupted global trade flows and raised concerns about economic stability and multilateral trade norms. For the Islamic Republic of Iran, a country under U.S. sanctions and economically tied to China, this rivalry carries important implications. The present study examines the U.S.-China trade war's dynamics and draws out lessons and strategic insights pertinent to Iranian policymakers seeking to navigate a changing global trade environment.

2. Theoretical Framework

This analysis is grounded in an international political economy framework, particularly the concept of geoeconomic competition. It draws on structural realist theory to interpret the U.S.-China trade confrontation as a manifestation of shifting power dynamics in a transitioning global order. The United States' resort to tariffs and sanctions is viewed as a form of economic statecraft, aiming to preserve its hegemony, while China's responses reflect a rising power's strategy to assert its economic sovereignty and mitigate vulnerabilities. The confrontation is thus analyzed through the lens of economic coercion and interdependence: how interdependent trade relationships can become instruments of coercive diplomacy. This theoretical approach provides a basis for extracting lessons for third-party states like Iran, which must operate strategically amid great power economic rivalry.

3. Methodology

The study adopts a qualitative, document-based methodology. Using an interpretative analytical approach, it reviews and synthesizes a range of sources – including trade policy documents, official statements, economic reports, and scholarly analyses – concerning the U.S.-China trade war. This descriptive-analytical method allows for identifying key themes and potential scenarios, thereby highlighting strategic lessons for Iran.

4. Results & Discussion

Dynamics of the U.S.-China Trade Confrontation: The analysis finds that the U.S.-China trade confrontation was driven by American efforts to curtail China's economic ascent – through tariffs on hundreds of billions of dollars in Chinese goods – and Chinese retaliation in kind. This protracted dispute has underscored the fragility of global trade interdependence, as supply chains were disrupted and investor confidence shaken. The confrontation also signaled a broader geostrategic competition, blurring the line between economic policy and national security. China responded not only with counter-tariffs but with strategies to reduce reliance on U.S.

markets and technology, illustrating a push for greater economic self-reliance and diversification of trade partners.

Implications and Lessons for Iran: From Iran's perspective, the U.S.-China trade war offers several critical lessons. First, the confrontation highlighted the weaponization of economic interdependence. Just as the U.S. used trade leverage against China, it has used sanctions against Iran; therefore, Iran must continue strengthening its economic resilience and reduce over-reliance on any single market. China's ability to withstand U.S. pressure – by finding alternative suppliers, stimulating domestic demand, and leveraging nationalist support – demonstrates the importance of a diversified economy and adaptive policymaking. Second, the trade war created both risks and opportunities for Iran. On one hand, a slowdown in China's economy due to the trade war could reduce Chinese demand for Iranian oil and commodities, directly straining Iran's fragile economy. On the other hand, heightened U.S.-China tensions have somewhat expanded Iran's strategic options: Iran can deepen its partnership with China (as seen in long-term cooperation agreements) and other non-Western economies to counter U.S. economic pressure. The analysis notes that Beijing's need to secure energy and bypass U.S. suppliers opened space for greater Iran-China trade cooperation during the conflict. However, it also cautions that Iran's growing dependence on China makes it vulnerable; if China accommodates U.S. demands in a future deal or faces its own economic troubles, Iran could be adversely affected. Third, the global power recalibration evident in this trade confrontation reinforces Iran's view that a multipolar economic order is emerging. Ultimately, the discussion emphasizes that Iran should adopt a proactive geoeconomic strategy: leveraging great power competition to its benefit where possible, while hedging against the uncertainties such competition brings.

5. Conclusions & Suggestions

The U.S.-China trade confrontation serves as an instructive case of modern economic rivalry with far-reaching consequences. For Iran, a sanctioned middle power, this episode underlines that global trade and power structures are in flux. Iran cannot directly influence the course of a U.S.-China showdown, but it must astutely adapt to the outcomes. The study concludes that maintaining a balanced and flexible foreign economic policy is crucial. Tehran's short-term interest lies in a stable relationship between Washington and Beijing that avoids global economic turmoil. In the long term, however, Iran perceives opportunity in an evolving multipolar order where U.S. dominance wanes – but capitalizing on this requires internal economic strengthening and careful diplomacy.

Recommendations: Iranian policymakers are advised to draw on the following strategic lessons from the U.S.-China trade war. (1) Diversify Economic Partnerships: Reduce vulnerability by expanding trade and investment ties beyond a single patron; alongside China, engage other emerging economies and regional partners to ensure no external conflict can isolate Iran completely. (2) Enhance

Economic Resilience: Invest in domestic industrial capacity, technology, and financial mechanisms to withstand external shocks. Adopting policies of self-reliance – akin to China’s response – will help neutralize the impact of sanctions and trade disruptions. (3) Leverage Great Power Competition: While avoiding alignment in great power rivalries, tactically use the friction between major powers to Iran’s advantage. This could mean securing better trade terms, attracting alternative investors, or pushing for international initiatives (currency swap agreements, non-dollar trade) that ease U.S. financial hegemony. (4) Planning for different scenarios: Iran should be cautious not to become a bargaining chip in others’ negotiations. (5) Strengthen Strategic Alliances: Iran should continue to deepen relations with countries that share common interests in a more balanced global order. The 25-year Iran-China comprehensive cooperation agreement and Iran’s membership in Eurasian frameworks are steps in this direction, but Iran should also improve regional relationships to avoid overdependence on any single great power. In sum, by internalizing these lessons, the Islamic Republic of Iran can better navigate the challenges and opportunities presented by great power trade confrontations, safeguarding its national interests in an era of economic uncertainty.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳
شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

تقابل تجاری ایالات متحده آمریکا و چین: با تأکید بر درس آموخته ها برای جمهوری اسلامی ایران

مصطفی اسماعیلی نویسنده مسئول، استادیار روابط بین الملل، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

رایانامه: esmaili133@gmail.com

زهره توحیدی پژوهشگر پژوهشکده تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، ایران.

رایانامه: zhdark@gmail.com

در باره مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: تقابل تجاری، ایالات متحده، چین، ایران.</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۵/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۷/۲۶ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۹/۳</p>	<p>پس از دیدار تاریخی پوتین و ترامپ در آلاسکا، سیاست خارجی روسیه در قبال غرب، بیش از پیش توجه محافل علمی و دیپلماتیک را به خود جلب کرده است. مسئله مورد پژوهش این مقاله، بررسی رابطه میان بحران‌های اقتصادی در روسیه و سیاست تنش‌زدایی با غرب پس از جنگ سرد است. فرضیه مقاله این است که بین شدت بحران‌های اقتصادی و پیگیری تنش‌زدایی در سیاست خارجی روسیه پس از جنگ سرد، رابطه معناداری وجود دارد. بر اساس چارچوب فکری وابستگی متقابل و روش ردیابی فرایند، داده‌های اقتصادی نشان می‌دهد که بحران‌های اقتصادی روسیه مهمترین علت اتخاذ سیاست تنش‌زدایی در برابر غرب بوده است و تداوم این سیاست نیز منجر به بهبود شاخص‌های اقتصادی در روسیه شده است. اما موفقیت این راهبرد وابسته به وجود زمینه‌های مطلوب بین‌المللی و کنترل عوامل تنش‌آفرین چون گسترش ناتو به سمت مرزهای روسیه و همچنین نقش‌آفرینی نهادها و سازمان‌های بین‌المللی به عنوان تسهیل کننده تنش‌زدایی، است. مقاله با تکیه بر چارچوب نظری وابستگی متقابل و روش ردیابی فرایند نگاشته شده و شیوه گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و استفاده از منابع آماری معتبر بوده است.</p>

استناد به این مقاله: اسماعیلی، مصطفی و توحیدی، زهره. (۱۴۰۴). تقابل تجاری ایالات متحده آمریکا و چین: با تأکید بر درس آموخته ها

برای جمهوری اسلامی ایران. *سیاست جهانی*، ۱۴(۳)، ۱۹۱-۲۱۶. doi: 10.22124/wp.2025.31097.3546

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

جنگ تجاری میان ایالات متحده و چین طی سال‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین منازعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل تبدیل شده است. این منازعه نه تنها مناسبات دوجانبه ایالات متحده و چین را دستخوش تحول کرده است، بلکه پیامدهای گسترده‌ای بر ساختار اقتصاد جهانی و رفتار سایر بازیگران بین‌المللی نیز به همراه داشته است. در این میان، برای ایران به‌عنوان کشوری که هم‌زمان با این تحولات تحت فشار شدیدترین تحریم‌های آمریکا قرار داشته، در موقعیتی قرار گرفته است که جنگ تجاری قدرت‌های بزرگ می‌تواند هم فرصت‌هایی برای کاهش فشارهای خارجی و هم تهدیدهایی برای ثبات اقتصادی آن ایجاد کند. مسئله اصلی این پژوهش، بررسی تأثیرات جنگ تجاری آمریکا و چین بر موقعیت اقتصادی و سیاسی ایران است. پرسش اصلی پژوهش آن است که این منازعه چه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی بر جمهوری اسلامی ایران برجای می‌گذارد و ایران چگونه می‌تواند در برابر این وضعیت واکنش فعالانه اعمال نماید؟ فرضیه پژوهش حاضر که در پاسخ به آن تدوین شده، عبارت از این است که: جنگ تجاری ایالات متحده و چین هم‌زمان برای ایران تهدیدها و فرصت‌هایی ایجاد کرده است؛ به‌گونه‌ای که از یک سو می‌تواند سیاست فشار حداکثری آمریکا را تضعیف نماید و از سوی دیگر با تضعیف تقاضای جهانی و بی‌ثباتی بازارهای کالا، فشار اقتصادی بر ایران را افزایش دهد. روش پژوهش در این مقاله از نوع تبیینی است و تلاش می‌کند با اتکا به چارچوب نظری نواقع‌گرایی، اقتصاد سیاسی بین‌الملل و مفاهیم قدرت ساختاری، روابط علت و معلولی میان متغیرها را تبیین نماید. هدف نهایی پژوهش آن است که ضمن تحلیل ابعاد مختلف تأثیرات جنگ تجاری آمریکا و چین بر ایران، راهکارهای سیاستی مشخصی در حوزه‌های تجارت، فناوری، مالی و حقوقی برای بهره‌گیری از فرصت‌ها و کاهش تهدیدها ارائه دهد.

۱. ادبیات پژوهشی

جنگ تجاری میان ایالات متحده و چین از سال ۲۰۱۸ آغاز شد و به‌سرعت به یکی از مهم‌ترین موضوعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل تبدیل گردید. این منازعه نه تنها مناسبات دوجانبه میان آمریکا و چین را تحت تأثیر قرار داد، بلکه پیامدهای گسترده‌ای بر ساختار اقتصاد جهانی، زنجیره‌های تأمین بین‌المللی و حتی نهادهای حکمرانی جهانی همچون سازمان تجارت جهانی (WTO) برجای گذارد؛ در همین راستا ادبیات آکادمیک، ابعاد مختلفی از این موضوع از جمله اهداف اصلی سیاست‌های تعرفه‌ای تا پیامدهای آن بر مصرف‌کنندگان، تولیدکنندگان، سطح اشتغال، تجارت، کشاورزی، زنجیره‌های تأمین جهانی و حتی

حوزه‌های فناوریانه و نهادی را مورد مطالعه قرار داده است. یکی از مباحث کلیدی در میان پژوهشگران این است که آیا تعرفه‌های آمریکا صرفاً با هدف اقتصادی، یعنی حمایت از صنایع داخلی و افزایش اشتغال، اعمال شدند یا بیشتر بر اهداف راهبردی و ژئوپلیتیکی متمرکز است. پژوهشی که توسط Chetty و سایر همکاران انجام شده است، این سیاست‌ها را نشانه «بازگشت به حمایت‌گرایی» دانسته و اثرات کوتاه‌مدت آن بر تجارت و رفاه را مورد تحلیل قرار می‌دهد (Chetty, Nathaniel, Maggie, & Por, 2020: 730). ماهیت توافق «فاز اول» میان آمریکا و چین را به‌عنوان نمونه‌ای از «تجارت مدیریت‌شده» ارزیابی کرده و پیامدهای آن را برای نظام تجاری چندجانبه مورد بررسی قرار داده است (Bown, 2021: 820). در مورد پیامدها نیز در ادبیات علمی، اجماعی مبنی بر این شکل گرفته است که بار مالی تعرفه‌ها عمدتاً بر دوش مصرف‌کنندگان و واردکنندگان آمریکایی قرار گرفته است؛ در همین راستا پژوهش‌های مبتنی بر داده‌های خرد، نشان می‌دهند که تعرفه‌ها تقریباً به طور کامل به قیمت نهایی کالاهای وارداتی اضافه شده‌اند. در مطالعه‌ای که توسط دفتر ملی تحقیقات اقتصادی انجام شده است شواهد روشنی از افزایش قیمت‌ها هم در مرز و هم در بازار ارائه کرده‌اند. همچنین این پژوهش نشان داده‌اند که بیش از ۹۰ درصد از هزینه تعرفه‌ها مستقیماً توسط مصرف‌کنندگان و واردکنندگان آمریکایی پرداخت شده است (Amiti, Redding, & Weinstein, 2020: 5). علاوه بر این، پژوهش‌ها حاکی از این امر است که نه تنها تعرفه‌ها برخلاف اهداف اعلام‌شده، به‌طور کلی موجب افزایش اشتغال در صنایع حمایت‌شده نشدند، بلکه اقدامات تلافی‌جویانه چین، زیان‌های قابل توجهی برای صادرکنندگان آمریکایی به همراه داشته است. در پژوهش دیگری که توسط دیوید اتور، دیوید دورن و هانسون در سال ۲۰۲۴ انجام شد، حاکی از این است که مناطق وابسته به صادرات به چین به شدت آسیب‌دیده‌اند (Autor, Dorn, & Hanson, 2024: 10). از سوی دیگر، مطالعاتی مانند پژوهش Fetzer و Schwarz در سال ۲۰۲۱ به بررسی اثرات جنگ تجاری ترامپ بر تعرفه‌ها و سیاست‌ها پرداخته است. این تحقیق که در مجله The Economic Journal منتشر شده، شواهد تجربی از این جنگ تجاری ارائه می‌دهد و به بررسی چگونگی تأثیر تعرفه‌ها بر روابط سیاسی و اقتصادی می‌پردازد. نتیجه این پژوهش، نشان داده‌اند که چین، تعرفه‌های تلافی‌جویانه را به طور هدفمند بر محصولات مناطق سیاسی حساس آمریکا اعمال کرده است که پیامدهای انتخاباتی قابل توجهی به همراه داشت (Schwarz & Fetzer, 2021: 1730). از سوی دیگر، بخش کشاورزی آمریکا به‌ویژه تولیدکنندگان سویا، از بزرگ‌ترین بازندگان جنگ تجاری بودند. پس از اعمال تعرفه‌های چین، این کشور واردات سویا از آمریکا را کاهش داده و بخش عمده‌ای

از نیاز خود را از برزیل تأمین می‌کند (Adjemian, Smith, & He, 2021: 102170). همچنین پژوهش‌های جدیدتر مانند پژوهشی که توسط دانشگاه کمبریج منتشر شده است، زیان‌های پایدار صادرات سویا را برآورد کرده‌اند (Thayer, Sun, Tejada, & Kim, 2025: 250). یکی از پیامدهای مهم جنگ تجاری، تغییر مسیر تجارت و بازآرایی زنجیره‌های ارزش جهانی بوده است؛ در همین راستا مطالعات نشان می‌دهند که بخشی از واردات آمریکا از چین به سمت کشورهای ثالث از جمله ویتنام، تایلند و مکزیک منتقل شده است. (Freund, Mattoo, Mulabdic, & Ruta, 2024: 104030) تعدادی دیگری از کارشناسان، تأکید می‌کنند که هرچند سهم چین کاهش یافته است، اما وابستگی متقابل در زنجیره‌های ارزش همچنان پابرجاست. شواهدی که توسط سه محقق دیگر ارائه شده است، نیز نشان می‌دهد که شرکت‌ها، تأمین‌کنندگان جدیدی را جایگزین کرده‌اند و در برخی موارد کالاها از مسیر کشورهای ثالث دوباره به بازار آمریکا راه یافته‌اند (Handley, Kamal, & Monarch, 2023: 25). چویی نیز مطالعه افزایش شدید صادرات ویتنام به آمریکا در خطوط کالایی مشمول تعرفه را تأیید می‌کند (Choi, et al, 2023: 160) از منظر حقوقی، استفاده آمریکا از ابزارهای یکجانبه مانند بندهای ۳۰۱ و ۲۳۲ و توافق‌های دوجانبه‌ای همچون فاز اول، نظام چندجانبه تجارت را به چالش کشیده است. در همین راستا یکی از محققان، مشکلات این توافق‌ها را با اصول WTO تحلیل کرده است (Bown, 2021: 830) و چائو و ژوا، راهکارهایی را به منظور بازگشت به مسیر چندجانبه پیشنهاد داده‌اند (Zhou & Gao, 2020: 610). این مباحث نشان می‌دهند که جنگ تجاری صرفاً یک تقابل اقتصادی نیست، بلکه نهادهای حقوقی و رژیم‌های بین‌المللی را نیز تحت فشار قرار داده است.

دسته دوم ادبیات، مطالعاتی است که رویکردهای نظری روابط بین‌الملل را در تبیین این پدیده به کار گرفته‌اند. به‌عنوان مثال از دیدگاه واقع‌گرایی (به‌ویژه واقع‌گرایی تهاجمی)، جنگ تجاری جلوه‌ای از رقابت قدرت‌های بزرگ بر سر حفظ یا کسب هژمونی است (McDonagh, 2025: 370). چین به‌عنوان قدرتی در حال صعود، چالش‌هایی را متوجه موقعیت مسلط آمریکا کرده و دولت آمریکا با رویکردی عمل‌گرایانه تلاش دارد با حربه‌های اقتصادی (تعرفه، تحریم، محدودیت فناوری) قدرت چین را مهار کند (Ye, 2024: 15) در مقابل، از منظر نهادگرایی لیبرال، اقدام یک‌جانبه آمریکا در وضع تعرفه‌های سنگین، نقض تعهدات در چارچوب سازمان تجارت جهانی تلقی شده و تضعیف رژیم تجارت آزاد چندجانبه را در پی داشته است (CFR, 2025: 1). همچنین پژوهش‌هایی در حوزه اقتصاد سیاسی بین‌الملل بر نقش وابستگی متقابل پیچیده در این میان تأکید کرده‌اند؛ بدین معنا که درهم‌تنیدگی عمیق زنجیره عرضه و شبکه مالی

بین آمریکا و چین، موجب می‌شود تا اقدامات تقابلی از طریق تحریم و کنترل صادرات، به هر دو طرف لطمه بزند. در این راستا کارلا نورلف (۲۰۲۵) استدلال می‌کند هرچند بهره‌گیری از اهرم‌های اقتصادی (مثل انرژی، مسیرهای کشتیرانی، شبکه‌های مالی) برای اعمال فشار، جایگزینی کم‌هزینه‌تر نسبت به جنگ نظامی است، اما تداوم سوءاستفاده از این وابستگی‌ها می‌تواند نهایتاً ساختارهای موجود را فروپاشیده و همه را متضرر سازد (Norrlöf, 2025: 2).

در ارتباط با ایران، پژوهش‌ها و تحلیل‌های کمتری به طور مستقیم به تأثیر جنگ تجاری آمریکا - چین بر ایران پرداخته‌اند، اما در سال‌های اخیر این موضوع توجه برخی تحلیلگران را جلب کرده است. برای نمونه، کلایتون سیگل (۲۰۲۵) گزارش می‌دهد که ۸۰٪ صادرات نفت ایران (به طور متوسط ۱ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۵) به چین می‌رسد و دولت ترامپ صراحتاً اعلام کرده هر کشور یا شرکتی که از ایران نفت خریداری کند را کاملاً از تجارت با آمریکا محروم خواهد کرد (Seigle, 2025: 1). چنین تهدیدهایی در بحبوحه «جنگ تجاری جدید» آمریکا علیه چین مطرح شده و بیانگر پیوند خوردن سیاست تحریم ایران با رقابت تجاری واشنگتن - پکن است (Kerstens & Reinsch, 2023: 1). در سوی دیگر، برخی نویسندگان ایرانی و بین‌المللی این وضعیت را فرصتی راهبردی برای ایران قلمداد کرده‌اند؛ اسفندیار خدائی (۲۰۲۵) استدلال می‌کند هنگامی که آمریکا همزمان درگیر رویارویی‌های اقتصادی با قدرت‌های متعددی (چین، روسیه، اروپا و...) شود، این قدرت‌ها به احتمال زیاد به سوی همکاری با یکدیگر علیه آمریکا متمایل می‌شوند و در چنین شرایطی ایران مجال تنفس و مانور می‌یابد. این تحلیل‌ها حتی پیش‌بینی می‌کنند که در چنین فضایی، ایران ممکن است به توافق بهتری در مورد برنامه هسته‌ای دست یابد زیرا آمریکا برای تمرکز بر مهار چین، حاضر به امتیازدهی بیشتری به تهران خواهد بود (Khodaei, 2025: 1). هرچند این دیدگاه‌ها خوش‌بینانه به نظر می‌رسند، اما بر واقعیتی تأکید دارند که جنگ تجاری، ائتلاف‌های جهانی را بازآرایی کرده و فرصت‌هایی برای کشورهای تحت فشار آمریکا نظیر ایران فراهم آورده است.

۲. چارچوب نظری

تحلیل تقابل تجاری ایالات متحده و چین و پیامدهای آن برای جمهوری اسلامی ایران نیازمند چارچوبی نظری است که از این امکان بهره‌گیری هم‌زمان از ابعاد قدرت، اقتصاد و ساختارهای نهادی بین‌المللی برخوردار باشد. در این راستا، رویکردی تلفیقی مبتنی بر واقع‌گرایی نوین، اقتصاد سیاسی بین‌الملل، و

مفهوم قدرت ساختاری سوزان استرنج، چارچوب نظری مناسبی برای این پژوهش فراهم می‌آورد. این ترکیب نظری، امکان تحلیل چندسطحی پدیده جنگ تجاری را از منظر رقابت ژئوپلیتیکی، تحولات اقتصاد جهانی و پیامدهای مستقیم بر کشورهای میانی همچون ایران فراهم می‌سازد.

۱-۲. **واقع‌گرایی نوین:** در چارچوب واقع‌گرایی ساختاری، نظام بین‌الملل عرصه رقابت بی‌وقفه قدرت‌های بزرگ برای بقا و کسب نفوذ است. از این منظر، ظهور چین به‌عنوان یک مدعی جدید قدرت، هژمونی آمریکا را به چالش کشیده و جنگ تجاری یکی از ابزارهای آمریکا برای مهار رقیب در حال صعود تلقی می‌شود (Starrs, 2025: 1). نظریه‌پردازان واقع‌گرا استدلال می‌کنند که توزیع قدرت اقتصادی و نظامی، تعیین‌کننده الگوهای رفتاری دولت‌هاست. در اینجا، چین با قدرت اقتصادی فزاینده خود در حال تغییر موازنه قدرت است و آمریکا برای حفظ برتری، به سیاست‌های موازنه‌بخش روی آورده است که شامل اعمال تعرفه‌های تنبیهی، محدودیت‌های سرمایه‌گذاری و تحریم شرکت‌های فناوری چینی می‌شود (Parsapour, 2024: 10).

در این چارچوب، جنگ تجاری آمریکا-چین نه به‌عنوان اختلافی صرفاً اقتصادی، بلکه به‌مثابه جلوه‌ای از رقابت قدرت‌های بزرگ برای حفظ یا تغییر جایگاه هژمونیک قابل تحلیل است. ایالات متحده به‌عنوان قدرت مسلط، از ابزارهای اقتصادی و فناورانه برای مهار چین به‌عنوان قدرتی در حال صعود استفاده می‌کند. اعمال تعرفه‌های گسترده، تحریم شرکت‌های فناوری و محدودسازی صادرات تراشه به چین را می‌توان بخشی از استراتژی «مهار اقتصادی» واشنگتن به شمار آورد. بدین ترتیب از منظر واقع‌گرایی نوین، منازعه تجاری بخشی از رقابت ژئوپلیتیک گسترده‌تر میان یک قدرت مسلط و یک قدرت در حال صعود است. از منظر واقع‌گرایی، کشورهای ثالث مانند ایران نیز رفتار خود را بر پایه محاسبات موازنه قوا تنظیم می‌کنند؛ یعنی ایران در برابر فشار آمریکا، به‌سوی قدرت رقیب (چین) متمایل شده تا موازنه را به نفع خود تغییر دهد و از فرصت‌های ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ به‌منظور افزایش فضای مانور خود بهره‌برداری کند.

۲-۲. اقتصاد سیاسی بین‌الملل

هر چند که نظریه واقع‌گرایی منطق رقابتی میان قدرت‌های بزرگ را توضیح می‌دهد، اما برای فهم پویایی‌های اقتصادی ناشی از جنگ تجاری کفایت نمی‌کند. به همین دلیل بهره‌گیری از چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل (IPE) و به‌ویژه نظریه «وابستگی متقابل پیچیده» رابرت کیوهن و جوزف نای (۱۹۷۷)

ضروری به نظر می‌رسد. این نظریه استدلال می‌کند که درهم‌تنیدگی عمیق اقتصادها، به‌ویژه در قالب زنجیره‌های ارزش جهانی، موجب می‌شود اقدامات تقابلی (نظیر تعرفه یا تحریم) نه تنها طرف مقابل، بلکه خود کشور آغازگر را نیز متضرر کند. جنگ تجاری آمریکا-چین نمونه بارز این وضعیت است؛ به‌گونه‌ای که مطالعات نشان داده‌اند، بخش عمده بار تعرفه‌ها بر دوش مصرف‌کنندگان و واردکنندگان آمریکایی قرار گرفت (Amiti, Redding, & Weinstein, 2020: 5). این رویکرد بر درهم‌تنیدگی سیاست و اقتصاد در سطح جهانی تأکید دارد. در چارچوب IPE، دو دیدگاه کلاسیک در خصوص تجارت بین‌الملل مطرح است: لیبرالیسم تجاری که به نفع آزادی تجارت و نهادهای چندجانبه مانند WTO است و ملی‌گرایی اقتصادی (مرکانتیلیسم) که تجارت را عرصه رقابت دولت‌ها برای کسب مازاد و قدرت می‌داند (Ye, 2024:15). جنگ تجاری ترامپ علیه چین نشانگر بازگشت رویکرد مرکانتیلیستی در سیاست تجارت خارجی آمریکا بود؛ به بیان دیگر، آمریکا با دوری از چندجانبه‌گرایی و اعمال تعرفه‌های یکجانبه، عملاً نظم تجارت آزاد لیبرال را تضعیف کرد (Hillman, 2020: 1). این اقدام آمریکا باعث ایجاد بحران در سازوکار حل اختلافات سازمان تجارت جهانی شد، چرا که واشنگتن از انتصاب اعضای جدید هیئت استیناف WTO جلوگیری کرد و این نهاد را فلج نمود (Kerstens & Reinsch, 2023: 1). در نتیجه، چین و سایر کشورها نیز به راهکارهای جایگزین رو آورده‌اند؛ در همین راستا نظریه‌پردازان IPE جدید مفهومی به نام "وابستگی متقابل تسلیحاتی شده"¹ را مطرح کرده‌اند (Norrlöf, 2025: 2). براساس این مفهوم، شبکه‌های پیچیده تجارت و مالی که قبلاً ضامن صلح و همکاری تلقی می‌شدند، اکنون خود به ابزاری برای اعمال فشار و تحریم سایر کشورها بدل شده‌اند؛ مانند استفاده آمریکا از سلطه دلار و سیستم سوئیفت به منظور انزوای کشورها یا تلاش چین برای کنترل زنجیره تأمین مواد حیاتی. به این ترتیب، درک جنگ تجاری بدون توجه به سازوکارهای اقتصاد سیاسی بین‌الملل ممکن نیست؛ در واقع ترکیب رقابت قدرت و منافع اقتصادی داخلی (نظیر حمایت از صنایع بومی آمریکا یا سیاست خودکفایی فناوری در چین) این پدیده را شکل داده است (Parsapour, 2024: 10).

در واقع در چارچوب رویکرد اقتصاد سیاسی بین‌الملل، جنگ تجاری آمریکا و چین به‌عنوان نمونه‌ای از برخورد دو منطق متعارض در اقتصاد جهانی، یعنی منطق لیبرالی تجارت آزاد و منطق مرکانتیلیستی رقابت اقتصادی دولت‌ها تفسیر می‌شود. ایالات متحده با فاصله‌گرفتن از چندجانبه‌گرایی تجاری و

¹ - Weaponized Interdependence

نهادهایی مانند سازمان تجارت جهانی، به سمت اتخاذ سیاست‌های یک‌جانبه و حمایت‌گرایانه حرکت کرده است. این روند نشان می‌دهد که بحران‌های درونی نظام لیبرال اقتصادی و کاهش اعتماد به نهادهای چندجانبه، زمینه را برای احیای گرایش‌های مرکانتیلیستی فراهم کرده است. از سوی دیگر، چین تلاش کرده است با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تجارت آزاد و نهادهای بین‌المللی، موقعیت اقتصادی خود را تثبیت کند و در برابر فشارهای آمریکا، مسیرهای جایگزین همکاری با سایر قدرت‌ها را توسعه دهد. در این چارچوب، جنگ تجاری، نمودی از تضاد میان دو دیدگاه درباره ماهیت و کارکرد اقتصاد جهانی است. از منظر ایران، بازآرایی زنجیره‌های تأمین جهانی فرصتی محدود اما واقعی فراهم آورده است. توقف خرید نفت چین از آمریکا و جایگزینی آن با نفت ایران و روسیه، مصداقی از این وضعیت است. درعین حال، ایران به دلیل تحریم‌ها از ادغام گسترده در زنجیره‌های ارزش جهانی محروم مانده و تنها در حوزه انرژی و برخی کالاهای واسطه‌ای توانسته سهمی به دست آورد؛ بنابراین چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل کمک می‌کند تا روشن شود که رقابت تجاری قدرت‌های بزرگ، هم‌زمان تهدید و فرصت برای بازیگران حاشیه‌ای ایجاد می‌کند.

۲-۳. قدرت ساختاری و ابعاد چهارگانه آن

برای تکمیل چارچوب نظری، مفهوم قدرت ساختاری سوزان استرنج (۱۹۸۸) به کار گرفته می‌شود. برخلاف قدرت رابطه‌ای که به توانایی تحمیل اراده یک بازیگر بر دیگری اشاره دارد، قدرت ساختاری توانایی شکل‌دهی به قواعد و نهادهایی است که رفتار بازیگران در نظام بین‌الملل را تنظیم می‌کند (Shukla, 2022: 15). چهار عرصه اصلی قدرت ساختاری از نظر استرنج عبارتند از: قدرت در ساختار امنیت، ساختار تولید، ساختار مالی و ساختار دانشی (اطلاعاتی) (Starrs, 2025: 1).

۱- قدرت تولیدی: کنترل بر ظرفیت تولید و دسترسی به منابع. در این حوزه، جنگ تجاری منجر به جابه‌جایی زنجیره‌های تولید از چین به کشورهای ثالثی مانند ویتنام شد (World Bank, 2024: 1). برای ایران، فرصت اصلی در صادرات انرژی و برخی محصولات معدنی به چین آشکار شد.

۲- قدرت مالی: تسلط بر نظام‌های مالی و ارزی جهانی. آمریکا با سلطه دلار و سوئیفت، همچنان برتری ساختاری دارد، اما چین با توسعه سامانه پرداخت CIPS و ترویج یوان در معاملات انرژی، تفوق آمریکا را به چالش کشیده است. برای ایران، این تحول امکان کاهش وابستگی به دلار و دور زدن تحریم‌های مالی آمریکا را ایجاد کرده است (Greene, 2024: 1).

۳- قدرت امنیتی: توانایی تأمین یا محروم‌سازی امنیت. در این بُعد، پیوند خوردن تحریم‌های نفتی ایران با رقابت آمریکا-چین آشکار است. چین از نفت ایران به‌عنوان اهرم در تعاملات خود با واشنگتن استفاده می‌کند، در حالی که ایران در عین بهره‌مندی از این بازار، به خریدار واحد وابسته شده است.

۴- قدرت دانشی/فناورانه: کنترل بر فناوری‌های کلیدی و تولید دانش. جنگ فناوری میان آمریکا و چین بر سر 5G، نیمه‌هادی‌ها و هوش مصنوعی نمونه‌ای بارز از این بُعد است (Fravel, 2025: 160). برای ایران، محدودیت دسترسی به فناوری غربی فرصتی برای همکاری با شرکت‌های چینی مانند هواوی ایجاد کرده، هرچند این وابستگی فناورانه می‌تواند در بلندمدت آسیب‌زا باشد.

بهره‌گیری ترکیبی از این سه لنز نظری، کمک می‌کند تا جنگ تجاری آمریکا و چین نه صرفاً به‌عنوان یک اختلاف اقتصادی، بلکه به‌مثابه یک رقابت چندوجهی برای شکل‌دهی به نظم آینده جهانی درک شود؛ در همین راستا از واقع‌گرایی نوین به‌منظور توضیح انگیزه‌های آمریکا و چین در جنگ تجاری، از اقتصاد سیاسی بین‌الملل برای توضیح پیامدهای بازآرایی زنجیره‌ها و تغییر در رژیم‌های تجاری و نهایتاً از قدرت ساختاری استرنج به‌منظور تحلیل ابعاد اثرگذاری مستقیم بر ایران در زمینه‌های مختلف (انرژی، مالی، فناوری و امنیت) بهره گرفته می‌شود.

شایان توجه است که این چارچوب نظری ترکیبی، این امکان را فراهم می‌سازد تا تأثیرات منازعه آمریکا و چین، بر کشورهای ثالث از جمله ایران مورد تحلیل و بررسی دقیق قرار گیرد. ایران در شرایطی که خود تحت فشار تحریم‌های آمریکا قرار دارد، از یک‌سو می‌تواند از تشدید شکاف میان واشنگتن و پکن بهره‌مند شود و فضای مانور بیشتری برای تجارت و همکاری با چین بیابد، اما از سوی دیگر، بی‌ثباتی بازارهای جهانی و کندی رشد اقتصاد بین‌الملل می‌تواند بر صادرات و درآمدهای ارزی آن اثر منفی بگذارد. بدین ترتیب، چارچوب نظری حاضر جنگ تجاری آمریکا و چین را به‌عنوان یک رقابت ژئوپلیتیک، نهادی و ساختاری در نظر می‌گیرد که نه تنها آینده نظم جهانی، بلکه موقعیت کشورهایمانند ایران را نیز به‌طور مستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بدین ترتیب، اتصال این شاخص‌ها به سه لنز نظری انتخاب‌شده، نشان می‌دهد که جنگ تجاری آمریکا و چین صرفاً یک نزاع اقتصادی محدود در سطح کلان نیست، بلکه یک رقابت ژئوپلیتیک، نهادی و ساختاری است که پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم آن دامنه‌ای فراتر از دو قدرت اصلی دارد و کشورهایمانند ایران را نیز به‌شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳. پیامدهای تقابل تجاری آمریکا و چین: تحلیل چندبعدی

جنگ تجاری رسماً در ژوئیه ۲۰۱۸ آغاز شد، زمانی که ایالات متحده تعرفه ۲۵ درصدی بر ۳۴ میلیارد دلار واردات چین اعمال کرد و به دنبال آن، تعرفه‌های اضافی بر ۱۶ میلیارد دلار کالای دیگر اعمال شد. در تقابل با آن، چین نیز بر واردات ایالات متحده از جمله سویا، خودرو و لوازم الکترونیکی، تعرفه وضع کرد. در طول دو سال بعد، هر دو کشور با اعمال تعرفه بر صدها میلیارد دلار کالا، مناقشه تجاری را تشدید کردند. تا پایان سال ۲۰۱۹، تعرفه‌های واردات چین تقریباً به ۳۷۰ میلیارد دلار رسید، درحالی‌که چین با اعمال تعرفه بر صادرات ایالات متحده به ارزش حدود ۱۱۰ میلیارد دلار تلافی کرد (Bown, 2021: 820). جنگ تجاری ایالات متحده و چین که با مجموعه‌ای از تعرفه‌ها، محدودیت‌های تجاری و مذاکرات مشخص می‌شود، نه تنها برای دو کشور درگیر مستقیم، بلکه برای تجارت جهانی نیز پیامدهای عمیقی به همراه داشته است. در این بخش آثار و تبعات منازعه تجاری و فناوری بین آمریکا و چین را در چهار بعد اصلی بررسی می‌کنیم: (۱) پیامدهای اقتصادی، (۲) پیامدهای فناورانه، (۳) پیامدهای ژئوپلیتیکی، و (۴) پیامدهای حقوقی و ساختاری. این تحلیل به ما تصویر جامعی از ابعاد بحران ارائه می‌دهد.

۳-۱. پیامدهای اقتصادی

جنگ تعرفه‌ای آمریکا و چین آشکارترین تأثیر را بر شاخص‌ها و جریان‌های اقتصادی بر جای گذاشته است. رشد اقتصاد جهانی از زمان آغاز تنش‌های تجاری روندی کندتر پیدا کرده و سازمان‌های بین‌المللی بارها نسبت به تبعات آن هشدار داده‌اند. در سال ۲۰۱۹، هم‌زمان با تبادل چند مرحله تعرفه‌های تلافی‌جویانه میان واشنگتن و پکن، بخش تولید جهان دچار افت شد و شاخص‌های مدیران خرید^۱ به پایین‌ترین سطح از زمان بحران مالی ۲۰۰۸ رسید (Shalal, 2019: 1). هرچند بخشی از این کاهش رشد بعداً با حصول توافق "آتش‌بس تجاری" (توافق مرحله اول در ژانویه ۲۰۲۰) جبران شد، لیکن همه‌گیری کرونا از اوایل ۲۰۲۰ اجازه ارزیابی کامل اثرات را نداد.

علاوه بر این جنگ تجاری موجب ایجاد انحراف در جریان تجارت بین‌المللی شده است. آمریکا بر بیش از ۳۵۰ میلیارد دلار واردات از چین تعرفه وضع کرد و چین نیز بر بخش عمده واردات از آمریکا تعرفه متقابل اعمال نمود. در نتیجه، حجم تجارت دوجانبه افت محسوسی پیدا کرد؛ به‌نحوی که صادرات کالا

^۱- Purchasing Managers' Index (PMI)

و خدمات آمریکا به چین تا سال ۲۰۲۳ به سطح قبل از جنگ تجاری نرسیده و چین واردات برخی اقلام عمده از آمریکا را تقریباً متوقف کرده است (Bouso, 2025: 1). به‌عنوان مثال، چین که در نیمه نخست ۲۰۱۸ روزانه حدود ۵۰۰ هزار بشکه نفت خام از آمریکا وارد می‌کرد، پس از تنش‌های تجاری، خرید نفت آمریکا را قطع نمود این کشور نیاز نفتی خود را از سایر تولیدکنندگان به ویژه روسیه و ایران تأمین کرد (Donovan & Nikoladze, 2024: 1). از زمان برقراری روابط دیپلماتیک بین چین و ایالات متحده در سال ۱۹۷۹، هر دو کشور از این فرصت تجارت بهره برده‌اند. مبادلات تجاری آنها به آرامی به یک زنجیره تأمین جهانی تبدیل شد که مزایای نسبی را تشویق می‌کند؛ همکاری‌های اقتصادی و تجاری دوجانبه را به شدت ترویج می‌دهد و به تدریج یک رابطه تجاری چندسطحی و متنوع برقرار می‌کند. (Council on Foreign Relations, 2025) اساساً جنگ تجاری ایالات متحده و چین، منجر به ایجاد تغییراتی در زنجیره‌های تأمین جهانی شده و باعث تقویت بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای شده است. این درگیری تجاری، مکان‌های تولید را مختل کرده و بسیاری از شرکت‌های چندملیتی را بر آن داشته است تا مکان تولیدات خود را از چین به کشورهای آسیایی مانند ویتنام و تایلند، منتقل کنند تا از تعرفه‌ها جلوگیری کنند. با این حال، این فرایند جابه‌جایی، بدون چالش نبوده است و مشکلاتی از جمله افزایش هزینه‌ها و مسائل لجستیکی را در پی داشته است. در نتیجه کسب و کارها، زنجیره‌های تأمین خود را متنوع کرده‌اند و بسیاری از آنها استراتژی "چین به علاوه یک" را برای کاهش ریسک‌ها اتخاذ کرده‌اند (Bown, 2021: 820) چین نیز به منظور کاهش آسیب‌پذیری خود، سرمایه‌گذاری در صنایع داخلی جایگزین واردات (مثل تولید نیمه‌هادی‌ها) و متنوع‌سازی تأمین‌کنندگان کالاهای کشاورزی مانند افزایش واردات سویا از برزیل به جای آمریکا را در پیش گرفته است. نتیجه این تحولات، تسریع روندی است که به آن «دکاپلینگ» یا جداسازی اقتصادی شرق و غرب گفته می‌شود، شده است (McDonagh, 2025: 370). هرچند کاملاً جداکردن اقتصاد چین و آمریکا ناممکن به نظر می‌رسد اما شواهد حاکی است وابستگی متقابل در برخی بخش‌ها در حال کاهش است. پیامد این دگرگونی برای کشورهای درحال توسعه دوگانه است: برخی از کشورها مانند ویتنام و بنگلادش از سرمایه‌گذاری‌های منتقل شده بهره‌مند می‌شوند، اما کشورهایی که در مدار اقتصاد جهانی کمتر ادغام شده‌اند، مانند ایران به دلیل تحریم، احتمالاً از این بازسازی زنجیره‌ها سهمی نخواهند داشت.

هم‌زمان، توافق‌نامه‌های منطقه‌ای مانند مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای (RCEP) و توافق‌نامه جامع مشارکت ترانس پاسیفیک (CPTPP) به‌عنوان مکانیسم‌های حیاتی برای کشورها نیز با هدف کاهش

وابستگی به ایالات متحده و چین و تقویت روابط تجاری چندجانبه شکل گرفته است (Xu, Qian, Chen, & Zhang, 2025: 389). این تغییرات اثرات موجهی قابل توجهی در اقتصاد جهانی، به ویژه در منطقه آسیا و اقیانوسیه، برجای گذاشته است. علاوه بر این، جنگ تجاری روندی را تسریع کرد که در آن بازارهای انرژی نیز قطبی شده است؛ به نحوی که خریداران عمده آسیایی همچون چین و هند، نفت ارزان تر تحت تحریم را جذب می کنند و خریداران غربی آن را از منابع دیگر تأمین می کنند. این قطبی شدن در کوتاه مدت، به سود خریداران آسیایی و کشورهای تحریمی (هرچند با تخفیف، اما نفت خود را به فروش می رسانند) بوده است، اما در بلندمدت می تواند بازار جهانی را از شفافیت و یکپارچگی خارج سازد و آسیب پذیری های جدیدی ایجاد کند.

علاوه بر این جنگ تجاری، منجر به افزایش نوسانات در بازار کالاها شده است. در واقع عدم اطمینان از نتایج این جنگ، منجر به ایجاد نگرانی در میان سرمایه گذاران شده و تقاضا برای دارایی های امن را بالا برده است؛ در همین راستا تحلیل گران بازار نفت خاطرنشان کرده اند ابهام تجاری میان دو اقتصاد بزرگ، «ابر تیره ای» بر چشم انداز تقاضای نفت آمریکا افکنده است (Meredith, 2019: 1). به طور مشابه، قیمت فلزات صنعتی نیز در پی احتمال کاهش حجم تقاضای چین کاهش یافته است.

۲-۳. پیامدهای فناوریانه

ظهور چین به عنوان یک قدرت سایبری تأثیرگذار، منجر با ایجاد رقابتی شدید میان واشنگتن و پکن برای تسلط بر فضای سایبر و شکل گیری یک جنگ سرد فناوریانه شده در همین راستا ایالات متحده چین را متهم می کند که با سرقت مالکیت فکری و اعطای یارانه دولتی، تلاش دارد در صنایع پیشرفته از جمله 5G، هوش مصنوعی، رباتیک، نیمه هادی ها سرآمد شود و برتری فناوری آمریکا را به چالش بکشد (Doan, 2025: 1). در نتیجه، دولت آمریکا از سال ۲۰۱۸ مجموعه اقداماتی را به منظور محدودسازی دسترسی چین به فناوری های پیشرفته از جمله قرار دادن شرکت های چینی مانند هواوی و ZTE در لیست سیاه وزارت بازرگانی (Gallagher, 2022: 15)، اعمال فشار بر متحدان آمریکا مبنی بر کنار گذاشتن تجهیزات 5G هواوی، منع صادرات نرم افزار و تجهیزات ساخت تراشه به چین و تحریم ده ها شرکت فناوری و هوش مصنوعی چینی به بهانه امنیت ملی را اتخاذ کرده است (Doan, 2025: 1). نکته حائز اهمیت آنکه شدت این محدودیت ها به حدی بوده که برخی آن را «مهار فناوری» چین نامیده اند. از سوی مقابل، چین نیز دست به اقدامات تلافی جویانه زده است؛ در همین راستا چین اقدام به محدودسازی صادرات فلزات خاکی کمیاب (مواد اولیه حیاتی در صنایع پیشرفته) به آمریکا، راه اندازی برنامه های

جایگزینی واردات در حوزه تراشه و سیستم عامل و تقویت دیوار بزرگ آتش اینترنتی برای حمایت از پلتفرم‌های بومی مانند علی بابا و ویچت در برابر رقبا نموده است. علاوه بر این، یکی از پیامدهای مهم این جنگ فناوری، شکل‌گیری یک شکاف تکنولوژیک در عرصه جهانی است؛ به نحوی که به تدریج دو اکوسیستم مجزای فناوری در حال پیدایش است: یکی تحت رهبری آمریکا/غرب که بر آزادی گردش اطلاعات، زنجیره تأمین جهانی و شرکت‌های غربی متکی است و دیگری تحت رهبری چین که بر استانداردهای بومی، خودکفایی با تأکید بر شرکت‌های چینی و هم‌پیمان متکی است (Akbarzadeh & Pargoo, 2020: 1). در واقع چین، پروژه «جاده ابریشم دیجیتال» را در چارچوب ابتکار کمربند و راه پیش می‌برد که هدف آن صدور فناوری‌های چینی (نظیر فیبر نوری، پلتفرم‌های تجارت الکترونیک، شهرهای هوشمند و سامانه‌های نظارت دیجیتال) به سایر کشورهاست (Butch, 2021: 1).

۳-۳. پیامدهای ژئوپلیتیکی

رویارویی اقتصادی دو کشور آمریکا و چین، به‌عنوان دو قدرت بزرگ، در بافتار بزرگ‌تر رقابت استراتژیک میان واشنگتن - پکن مشهود است که ابعاد امنیتی و سیاسی گسترده‌ای در پی داشته است. برخی تحلیلگران معتقدند جهان در حال گذار به یک نظم چندقطبی جدید است که در آن یک بلوک به رهبری آمریکا و متحدان آن و بلوک دیگری با محوریت چین (و روسیه) در برابر هم صف‌آرایی می‌کنند (Starrs, 2025:1). گرچه هنوز اقتصاد و قدرت آمریکا در بسیاری جهات غالب است، اما اقدامات ترامپ (و تا حدی تداوم آن در دولت بایدن) در درگیر شدن هم‌زمان با چین و تضعیف روابط با اروپا، عملاً به همگرایی چین با سایر قدرت‌های غیر غربی شتاب بخشیده است (Khodaei, 2025: 1). پیامد مهم جنگ تجاری در این حوزه، نزدیکی بیشتر چین، روسیه، ایران و برخی دیگر از کشورهایی است که نقطه اشتراک میان آنها، مخالفت با هژمونی آمریکاست. در واقع یک نوع "محور مقاومت اقتصادی" در برابر فشارهای آمریکا شکل گرفته است.

نماد بارز این تحول، تعمیق مشارکت راهبردی چین و ایران است. این دو کشور که هر دو زیر فشار تحریم‌های آمریکا بوده‌اند، در مارس ۲۰۲۱ یک سند همکاری ۲۵ ساله امضا کردند که ایران را رسماً به ابتکار کمربند و راه چین پیوند می‌دهد (Bouso, 2025). پیامد دیگر، تقویت ائتلاف‌های چندجانبه غیر غربی بوده است. چین و روسیه در سال‌های اخیر ابتکارات متعددی را به منظور شکل‌دهی به بلوک‌های جدید قدرت دنبال کرده‌اند و جنگ تجاری، انگیزه آنان را مضاعف نموده است تا این بلوک‌ها را گسترش

دهند. یکی از مهم‌ترین نمونه‌ها گروه بریکس (شامل برزیل، روسیه، هند، چین، آفریقای جنوبی) است. این گروه در آگوست ۲۰۲۳ تصمیم تاریخی برای گسترش اعضا گرفت و ۶ کشور جدید از جمله ایران را برای عضویت دعوت کرد (Shahidsaless, 2023: 1). حضور ایران در کنار کشورهای مثل عربستان، امارات، مصر و... در جمع اعضای جدید بریکس، از یک سو وزن این بلوک را در جهان در حال توسعه افزایش می‌دهد جمعیت تحت پوشش بیش از ۴۰٪ جهان و تولید ناخالص نزدیک به ۳۷٪ PPP جهان و از سوی دیگر نشان می‌دهد که تقابل غرب با چین و روسیه عملاً کشورهایی چون ایران را به جرگه آنان سوق داده است. به تعبیر برخی ناظران، عضویت ایران - که آشکارا دولتی ضدآمریکایی است - در بریکس را می‌توان نتیجه مستقیم تلاش پکن و مسکو برای تقویت جبهه خود در برابر غرب دانست (Shahidsaless, 2023). از نگاه ژئوپلیتیک، این تحولات به معنای کاهش وزن ژئوپلیتیکی آمریکا در خاورمیانه تلقی می‌شود. برای مثال، میانجی‌گری موفق چین بین ایران و عربستان در مارس ۲۰۲۳ - که منجر به ازسرگیری روابط تهران و ریاض پس از ۷ سال قطع رابطه شد - ضربه‌ای قابل توجه به نفوذ سنتی آمریکا در منطقه تلقی می‌شود؛ بدین معنا که پکن آماده است تا نقش فعالی در حل و فصل بحران‌های خاورمیانه ایفا کند و این کشور ورود به خلأهای قدرت منطقه‌ای را آغاز کرده است. بنابراین جنگ تجاری و رقابت ابرقدرت‌ها، معادلات سنتی در خاورمیانه را نیز دستخوش تغییر کرد و میدان عمل ایران را برای مانور بین قدرت‌ها وسیع‌تر نمود. البته ذکر این نکته ضروری است که نزدیکی ایران به چین و روسیه به معنای تشکیل یک اتحاد رسمی سه‌جانبه علیه آمریکا نیست؛ بلکه بیشتر به صورت یک «مشارکت راهبردی منعطف» است که در آن هر طرف منافع خود را دنبال می‌کند؛ ولی در برابر فشار آمریکا به یکدیگر حمایت حداقلی را ارائه می‌دهند. چین اگرچه وارد تعاملات اقتصادی گسترده با ایران شده، اما در موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای ایران یا جنگ اوکراین سعی کرده موازنه را حفظ کند تا کاملاً رودرروی غرب قرار نگیرد.

۳-۴. پیامدهای حقوقی و نهادی

یکی از جوهی که در عین برخوردار از اهمیت، کمتر مورد توجه قرار گیرد، تأثیرات مهم جنگ تجاری بر چارچوب‌های حقوقی و نهادهای بین‌المللی است. در واقع نظم اقتصاد جهانی پس از جنگ جهانی دوم، عمدتاً بر بنیان نهادها و قواعدی مانند گات/WTO برای تجارت و صندوق بین‌المللی پول برای تنظیم سیاست ارزی و مالی بنا شد تا منجر به پیش‌بینی‌پذیری رفتار کشورها و حل اختلافات شود؛ اما وقوع تقابل تجاری میان آمریکا و چین، ضربه سختی به اعتبار و کارایی این نهادها وارد نمود. در واقع

آمریکا با اعمال تعرفه‌های یک‌جانبه بر صدها میلیارد دلار کالای چینی به بهانه امنیت ملی ماده ۲۱ GATT، سازمان تجارت جهانی را دور زد و عملاً نشان داد که حتی بزرگ‌ترین معمار "نظم تجارت آزاد" نیز حاضر است قواعد آن را نقض کند. هر چند که در مقابل، چین نیز گرچه در لفظ از نظام تجارت چندجانبه حمایت می‌کند، اما در عمل با ارائه یارانه‌های پنهان و اجبار انتقال فناوری توسط شرکت‌های خارجی، بسیاری از تعهدات سازمان تجارت جهانی را زیر پا گذاشته است (Kerstens & Reinsch, 2023:1) در پی این اقدامات از سوی چین و آمریکا، سازوکار حل اختلاف WTO فلج شد؛ در واقع دولت ترامپ از تمدید دوره قضات دیوان استیناف جلوگیری کرد تا جایی که در دسامبر ۲۰۱۹ این نهاد از حدنصاب افتاد و عملاً دیگر هیچ حکمی قطعی و الزام‌آور نشد (Csis, 2025: 1)؛ بنابراین، یکی از پیامدهای مهم جنگ تجاری، بحران مشروعیت و کارآمدی در نظام تجارت جهانی بوده است.

از منظر حقوق بین‌الملل، رویکرد دولت ترامپ مبنی بر استفاده از تعرفه به‌مثابه سلاح فشار سیاسی، الگویی خطرناک ایجاد کرد که تحریم‌های یک‌جانبه را توجیه‌پذیرتر می‌سازد. چنان‌که آمریکا در سال ۲۰۱۸ پس از خروج از برجام، نه تنها تحریم‌های ثانویه را بر ایران بازگرداند بلکه تهدید کرد در صورت عدم تبعیت کشورها از تحریم نفتی ایران، آنان را با تعرفه‌های تنبیهی مواجه خواهد ساخت (Bouso, 2025) در واقع ترکیب حربه تعرفه و تحریم، نوآوری ناشی از جنگ تجاری بود. ایران به واسطه این رفتار آمریکا لطمه دید، چرا که بسیاری از کشورها و شرکت‌ها حتی مستقل از تحریم مالی، بیم آن دارند که تجارت با ایران خشم واشنگتن را برانگیزد و منجر به محدودسازی روابط تجاری خود با آمریکا یا اعمال تعرفه بر روی کالاهایشان شود (Downs & Fishman, 2024). اما جنبه مثبت آن - از دید کشورهای هدف تحریم - این است که فضای حقوقی - اقتصادی متوازی جدیدی در حال شکل‌گیری است که کمتر تحت کنترل غرب است و می‌تواند امکان دورزدن محدودیت‌ها را فراهم کند. برای مثال، جنگ تجاری و تحریم‌های آمریکا علیه چین موجب شد تا چین و سایر کشورها به‌صورت جدی‌تر به فکر راه‌اندازی سیستم‌های مالی جایگزین مانند سامانه پرداخت بین‌بانکی CIPS چین بیفتند و استفاده از دلار در تجارت دوجانبه را کاهش دهند. در واقع این روند را پیش‌تر روسیه پس از تحریم‌های ۲۰۱۴ آغاز کرده بود که با پیوستن چین، شتاب بیشتری پیدا کرد. در همین راستا بخش عمده معاملات نفتی ایران و روسیه با چین در سال ۲۰۲۳، به یوآن انجام شده و این ارز در حال تبدیل به واحد اصلی تسویه‌حساب بین کشورهای شرق آسیا و اوراسیا است (Donovan & Nikoladze, 2024:1) استفاده از

ارزهای ملی و فناوری‌های مالی جدید (مثل رمزارزهای بانک مرکزی) می‌تواند سلطه حقوقی - اقتصادی آمریکا (از طریق کنترل بر دلار و سوئیفت) را کاهش دهد.

از منظر حقوقی، چندجانبه‌گرایی غیرغربی نیز تقویت شده است. کشورهایی که از رفتار آمریکا ناراضی‌اند، بیش‌ازپیش در مجامع سازمان ملل و محافل حقوقی صدای خود را علیه تحریم‌ها بلند کرده‌اند. برای نمونه، در سال ۲۰۲۲ مجمع عمومی سازمان ملل قطعنامه‌ای (به ابتکار کشورهای درحال توسعه) تصویب کرد که تدابیر قهری یکجانبه (تحریم‌ها) را محکوم کرده و خواستار رعایت حقوق بین‌الملل در این زمینه شد. این گرایش حاصل شکل‌گیری یک درک مشترک بین کشورهای جنوب جهانی است که اقدامات اقتصادی یکجانبه آمریکا نه فقط ایران و کوبا، بلکه حتی چین و هند و دیگران را نیز می‌تواند در بر بگیرد. لذا می‌توان گفت جنگ تجاری به نوعی اتحاد حقوقی بین کشورهای درحال توسعه علیه اقدامات یکجانبه‌گرایانه غرب منجر شده است.

۴. پیامدهای تقابل تجاری آمریکا و چین بر ایران: آثار مستقیم و غیرمستقیم

پس از بررسی ابعاد کلی جنگ تجاری، اینک تمرکز را بر ایران قرار می‌دهیم و به طور مشخص می‌کاویم که این منازعه چه تأثیراتی بر حوزه‌های مختلف در ایران گذاشته است. بر اساس مباحث پیشین، چهار حوزه اصلی موردتوجه است: اقتصاد ایران، فناوری و نوآوری در ایران، سیاست خارجی ایران، و امنیت اقتصادی کشور.

۴-۱. پیامدهای تقابل تجاری آمریکا و چین بر اقتصاد ایران

اقتصاد ایران به‌عنوان یک اقتصاد نفت محور و درحال توسعه، هم از تغییرات در بازار جهانی نفت و کالا تأثیر می‌پذیرد و هم از محدودیت‌ها و فرصت‌های تجاری جدید ناشی از قطب‌بندی اقتصاد جهانی. جنگ تجاری آمریکا - چین از چند مسیر بر اقتصاد ایران اثرگذار بوده است: نخست، همان‌طور که اشاره شد، این جنگ با کند کردن رشد اقتصاد جهانی و به‌ویژه اقتصاد چین، تقاضای جهانی برای نفت را کمتر از حالت معمول کرد. چین بزرگ‌ترین مشتری نفت خام دنیاست و سلامت اقتصاد آن برای صادرکنندگانی چون ایران حیاتی است. در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ رشد تقاضای نفت چین به دلیل تنش تجاری و سپس کرونا کاهش یافت و این امر همراه با اشباع عرضه، قیمت نفت را پایین نگه داشت. برای ایران که در آن زمان تحت تحریم نفتی بود، قیمت‌های پایین‌تر به معنای درآمد کمتر از همان مقدار محدود صادرات هم بود. البته ایران در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۰ ناچار شد بخش بزرگی از نفت خود را

ذخیره یا تولید را کاهش دهد؛ اما از ۲۰۲۱ به بعد که با روی کار آمدن بایدن و نیاز بازار، صادرات ایران غیررسمی افزایش یافت، سطح قیمت‌ها همچنان نسبتاً پایین بود (در محدوده ۶۰-۷۰ دلار) که بخشی ناشی از دورنمای تیره تجارت جهانی بود. بنابراین اثر غیرمستقیم منفی جنگ تجاری بر اقتصاد ایران، فشار نزولی بر قیمت و درآمد نفتی بوده است.

از سوی دیگر، یک اثر مثبت و مستقیم جنگ تجاری برای ایران، افزایش وابستگی چین به نفت ایران بوده است. همان‌گونه که در بخش قبل ذکر شد، چین برای تنبیه آمریکا، خرید نفت از ایالات متحده را متوقف کرد و در عوض واردات از ایران و دیگر عرضه‌کنندگان غیرآمریکایی را بیشتر کرد (Rapier, 2019: 1) داده‌ها نشان می‌دهد سهم چین از صادرات نفت ایران در سال‌های اخیر چشمگیرتر شده است. نمودار زیر روند رشد صادرات نفت ایران و سهم چین را نشان می‌دهد که چگونه پس از ۲۰۲۰ همزمان با تشدید جنگ تجاری و سپس تحریم روسیه، صادرات نفت ایران احیا شده و بخش اعظم آن را چین جذب کرده است (Bouso, 2025). صادرات نفت ایران که در سال ۲۰۲۰ حدود ۳۰۰ هزار بشکه در روز بود، در سال ۲۰۲۳ به حدود ۱.۳ میلیون بشکه و در ۲۰۲۴ به حدود ۱.۶ میلیون بشکه در روز افزایش یافته (Bouso, 2025, p. 1). بخش اعظم این رشد مدیون بازار چین بوده که با وجود تحریم‌های آمریکا، نفت ایران را با تخفیف خریداری کرده است (Donovan & Nikoladze, 2024).

به طوری که برآورد می‌شود در سال ۲۰۲۴ بیش از ۷۷ درصد نفت صادراتی ایران راهی چین شده است. این امر تا حدی ناشی از جنگ تجاری (و بالطبع تنش کلی آمریکا-چین) است که انگیزه پکن برای همراهی با فشار آمریکا بر ایران را کاسته است (Bouso, 2025: 2)؛ به بیان دیگر، چین از کارت نفت ایران به عنوان اهرمی در تعاملات خود با آمریکا بهره می‌گیرد؛ چنان‌که برخی تحلیلگران مطرح کرده‌اند شی جین‌پینگ می‌تواند وابستگی ایران به چین را به عنوان «برگ مذاکره» در چانه‌زنی‌هایش با واشنگتن استفاده کند (Bouso, 2025: 3)؛ در همین راستا، چین پیام پنهان به آمریکا بدهد که اگر در جنگ تجاری کوتاه نیابید، ما هم نفت ایران را رها نخواهیم کرد. برای ایران، این وضعیت هم نعمت به شمار می‌رود و هم نعمت؛ نعمت از آن جهت که بازار تضمین‌شده‌ای برای نفت خود یافته و توانسته تولید نفت را به بالاترین سطح پس از ۲۰۱۸ برساند و نعمت از آن جهت که این بازار عملاً تک‌خریدار (چین) است و ایران مجبور به اعطای تخفیف‌های قابل توجه (۲۰-۳۰ درصد زیر قیمت برنت) شده که بخش عمده منافع را نصیب چین می‌کند (Bouso, 2025: 3)؛ به عبارت دیگر، قدرت چانه‌زنی چین در برابر ایران افزایش یافته و ایران به لحاظ استراتژیک وابسته به اراده پکن برای ادامه خرید نفت خود شده است. این

تمرکز صادرات به یک کشور، از منظر امنیت اقتصادی یک نقطه ضعف تلقی می‌شود که در بخش «امنیت اقتصادی» بیشتر بحث خواهد شد. افزون بر نفت، در تجارت غیرنفتی نیز دگرگونی‌هایی رخ داده است. چین طی سال‌های جنگ تجاری خرید برخی اقلام کشاورزی (مثل سویا، ذرت) از آمریکا را کاهش داد و به تولیدکنندگان دیگر روی آورد. ایران در این زمینه نقش عمده‌ای نداشت، اما در صادرات محصولات پتروشیمی، فولاد و مواد معدنی به چین توانست حضور خود را کمی تقویت کند (چون چین برای جایگزینی واردات از آمریکا به دنبال عرضه‌های تخفیفی بود و شرکت‌های ایرانی تحت تحریم، با تخفیف می‌فروختند). از سوی واردات، چین به بزرگ‌ترین مبدأ واردات ایران تبدیل شده و حدود ۲۵ تا ۳۰ درصد نیازهای وارداتی ایران را تأمین می‌کند. در دوره فشار حداکثری ترامپ و جنگ تجاری، چین عملاً مورداعتمادترین شریک تجاری ایران شد و حتی در شرایط کرونا نیز تجارت با ایران را قطع نکرد. حجم کل تجارت ایران و چین در سال ۲۰۲۲ به حدود ۱۵ میلیارد دلار (به‌غیر از نفت) رسید که نشان‌دهنده حفظ تعاملات در سایه تحریم‌هاست. این روند از یک لحاظ مثبت است؛ چون مانع فروپاشی کامل تجارت خارجی ایران شد، اما از سوی دیگر تراز تجاری ایران با چین منفی و وابستگی به کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای چینی نگران‌کننده است. بسیاری از ماشین‌آلات، قطعات صنعتی، لوازم‌خانگی و قطعات خودرو که قبلاً از اروپا و ژاپن تأمین می‌شد، اکنون مستقیماً از چین یا از طریق واسطه‌های چینی در امارات تأمین می‌شود. این مسئله رقابت‌پذیری تولید ملی را کاهش داده و صنایع داخلی را بیش‌ازپیش به قطعات چینی وابسته کرده است.

۴-۲. پیامدهای تقابل تجاری آمریکا و چین بر فناوری و نوآوری در ایران

وقوع جنگ تجاری میان آمریکا و چین، دربردارنده تأثیرات متعددی برای کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است؛ بدین معنا که از یک سو، دسترسی به فناوری‌های غربی برای ایران دشوارتر شده و با امنیتی شدن موضوع انتقال فناوری، حتی کشورها و شرکت‌های ثالث نیز در همکاری علمی-فنی با ایران محتاط‌تر شده‌اند. برای مثال، در صنعت مخابرات، شرکت‌های اروپایی مانند اریکسون و نوکیا پس از تشدید تحریم‌های آمریکا، حضور خود در بازار ایران را محدود یا قطع کردند (Khaasteh, 2020). این خلاء، فرصتی طلایی برای شرکت‌های فناوری چینی بود تا جایگزین شوند. چنان‌که هواوی با استفاده از مشارکت راهبردی ۲۵ ساله تهران-پکن، موقعیت تقریباً انحصاری در توسعه شبکه 5G ایران به دست آورده و رقیب سوئدی خود (اریکسون) را که به دلیل تحریم مجبور به خروج شد، کنار زده است (Khaasteh, 2020). علاوه بر این، ایران در سال ۲۰۲۱ به‌منظور بهره‌گیری از خدمات سامانه ماهواره‌ای

BeiDou (رقیب GPS) تفاهمی با چین امضا کرد تا در حین کاهش وابستگی به GPS، دقت مکان‌یابی خود را افزایش دهد. هر چند ذکر این نکته حائز اهمیت است که وابستگی فناورانه ایران به چین نیز در بردارنده ریسک‌های خاص خود است؛ با وجود اینکه در وضعیت تحریمی، ایران از گزینه‌های محدودی برخوردار است و چین نیز به تأمین فناوری برای ایران به دلیل رقابت با غرب و محدودیت در دسترسی به بازار غرب متمایل است؛ اما این وابستگی می‌تواند در بلندمدت به وابستگی تک منبعی خطرناکی تبدیل شود. برای مثال، اگر تمام زیرساخت حیاتی مخابراتی و اینترنتی کشور بر تجهیزات هوای و فناوری چینی بنا شود، هرگونه تغییر در سیاست چین یا توافق احتمالی پکن - واشنگتن می‌تواند ایران را آسیب‌پذیر کند. همچنین انحصار فناوری چینی ممکن است به انتقال ناکافی دانش به داخل منجر شود.

۳-۴. پیامدهای تقابل تجاری آمریکا و چین بر امنیت اقتصادی ایران

"امنیت اقتصادی" مفهومی فراگیر است که توان یک کشور در حفاظت از منابع حیاتی اقتصادی، تاب‌آوری در برابر شوک‌های خارجی و تداوم توسعه و رفاه را توصیف می‌کند. برای ایران که سال‌ها تحت تحریم و فشار خارجی قرار داشته است، تأمین امنیت اقتصادی، حائز اهمیت مضاعفی است. جنگ تجاری آمریکا - چین و پیامدهای آن، امنیت اقتصادی ایران را از جنبه‌های مختلف تحت تأثیر قرار داده است.

از منظر تنوع شرکای تجاری و مالی که مولفه‌ای کلیدی در تأمین امنیت اقتصادی به شمار می‌رود، وضعیت ایران به صورت متناقضی تغییر کرده است؛ از یک سو، به دلیل تحریم‌های آمریکا و خروج شرکت‌های غربی، تعداد شرکای فعال اقتصادی ایران کاهش یافته و ایران بیش از هر زمان دیگری به چند کشور محدود (چین، روسیه، ترکیه، امارات) وابسته شده است. این تمرکز، آسیب‌پذیری ایران را افزایش می‌دهد؛ چرا که اگر هر یک از این کشورها بنا به مصلحت خود رابطه را محدود کنند، ایران به شدت متضرر می‌شود. نمونه‌اش قطع واردات برخی کالاهای اساسی (مانند برنج هندی یا روغن روسی) در دوره‌هایی که روابط طرفین دچار مشکل شدند؛ بنابراین می‌توان گفت در کوتاه‌مدت، امنیت اقتصادی ایران حتی شکننده‌تر نیز شده چون تنوع منابع تأمین برای ایران کاهش یافته است؛ اما از سوی دیگر، همین شرایط باعث شده ایران به فکر مصون‌سازی ساختارهای اقتصادی خود از سلطه غرب بیفتد که در درازمدت می‌تواند امنیت اقتصادی را بهبود بخشد. به‌عنوان مثال، بانک مرکزی ایران با بانک خلق چین یک توافق سوآپ ارزی برقرار کرده که اجازه می‌دهد بخشی از مبادلات تجاری به ارزهای ملی صورت

گیرد و نیاز به دلار کاهش یابد. ایران همچنین در سال ۲۰۲۳ اعلام کرد به بانک توسعه بریکس خواهد پیوست که تأمین مالی پروژه‌ها را بدون نیاز به بانک جهانی و IMF میسر می‌سازد (Peiwu, 2024). نکته دیگر، دسترسی ایران به بازارهای مالی و شبکه بانکی جهانی است که مستقیماً با امنیت اقتصادی مرتبط است. جنگ تجاری و شکاف بین آمریکا و چین می‌تواند به ایران در فعال‌سازی سیستم‌های موزاری مالی در تبادلات پولی کمک کند؛ در همین راستا، ایران و چین در سال ۲۰۲۰ مکانیزمی مشابه INSTEX اروپا طراحی کردند که پرداخت‌های مربوط به نفت و کالا را از طریق بانک‌های کوچک چینی و ایرانی بدون امکان رهگیری از سوی آمریکا انجام می‌دهد (Donovan & Nikoladze, 2024). این امر گرچه حجم محدودی را پوشش می‌دهد ولی یک راه تنفس مالی برای بازرگانان ایرانی فراهم می‌آورد. چنین تحولاتی، امنیت اقتصادی را در برابر تحریم ارتقا می‌دهد زیرا نقاط شکست را کاهش می‌دهد.

امنیت انرژی بخشی از امنیت اقتصادی است که با توجه به شرایط جدید نیازمند توجه است. ایران به عنوان دارنده منابع عظیم نفت و گاز، باید بتواند این منابع را به بازار برساند تا امنیت اقتصادی‌اش تأمین شود. تحریم‌های آمریکا فروش نفت را دشوار کرده بود، اما ورود چین به عنوان خریدار اصلی، این امنیت عرضه را تا حدی جبران نمود. با این حال، اتکای زیاد به یک مشتری، پرمخاطره است. در سال ۲۰۲۴ کنگره آمریکا قانونی تصویب کرد که دولت باید برای قطع صادرات نفت ایران به چین تلاش ویژه ای بکار گیرد (Downs & Fishman, 2024). در صورت اعطای امتیاز از سوی آمریکا به چین، به عنوان مثال کاهش برخی از تعرفه‌ها و متقابلاً ارائه درخواست کاهش خرید نفت از ایران، می‌تواند لطمات شدیدی به اقتصاد ایران وارد کند. بنابراین، تأمین امنیت انرژی ایران همچنان با ابهام مواجه است. در مجموع، امنیت اقتصادی ایران در محیط پساجنگ تجاری حالتی دوگانه دارد: از یک سو، ایران با پیوند خوردن به بلوک شرق، در کوتاه مدت از شوک فشار حداکثری جان سالم به در برده و حتی رشد اقتصادی داشته است. از سوی دیگر، تمرکز تعاملات اقتصادی به شرق، ریسک‌های وابستگی و عدم تنوع را ایجاد کرده که می‌تواند ضربه‌پذیری در برابر تکانه‌های جدید مانند وقوع رکود پدر چین، یا در صورت توافق میان قدرت‌ها را بالا ببرد.

نتیجه گیری

جنگ تجاری میان آمریکا و چین، نه تنها منجر به ایجاد اختلال در زنجیره‌های تأمین جهانی شده است، بلکه بانفوذ روزافزون چین در فناوری‌های نوظهور و پروژه‌های زیرساختی مانند ابتکار کمربند و جاده، منجر به ایجاد تنش‌های ژئوپلیتیکی گسترده‌تری نیز شده است. در واقع اختلاف تجاری ایالات متحده

و چین منعکس کننده مبارزه گسترده تری برای تسلط اقتصادی جهانی، به ویژه در صنایعی است که برای آینده حیاتی هستند. جنگ تجاری آمریکا و چین و به طور کلی منازعه اقتصادی - فناورانه قدرت های بزرگ در نیمه دوم دهه ۲۰۱۰ و نیمه اول دهه ۲۰۲۰، یکی از عوامل شکل دهنده نظم جدید جهانی بوده است. این رویارویی، پایان دوره ای از جهانی شدن مهار نشده را نوید داد و دوره ای از رقابت و بلوک بندی را آغاز کرد که همچنان در حال تکوین است. برای ایران، به عنوان کشوری که خود در تقابل با آمریکا قرار دارد و از سوی دیگر روابطی روبه رشد با شرق دارد، این شرایط تهدیدها و فرصت های بی سابقه ای را به همراه داشته است. در این پژوهش با نگاهی جامع به ابعاد مختلف این پدیده، دریافته ایم که پیامدهای جنگ تجاری بر ایران چندوجهی و پیچیده است؛ از افزایش وابستگی نفتی ایران به بازار چین و دستیابی به فرصت های فناوری با کمک شرکت های چینی گرفته، تا تقویت جایگاه ایران در معادلات ژئوپلیتیک شرق محور و تضعیف ساختارهای حقوقی بین المللی که به شکلی متناقض، هم می تواند زیان آور باشد هم گشایش زا. سابقه اقدامات ایران نشان داده که می تواند با انعطاف پذیری و مقاومت اقتصادی، فشار تحریم ها را حتی در اوج جنگ تجاری آمریکا - چین تحمل کند و با تغییر جهت به شرق، مسیرهای تنفسی بیابد؛ اما اتکا به هر قدرت خارجی، چه غرب چه شرق، اگر بدون استراتژی خروج باشد، می تواند آسیبزا شود. براین اساس، راهبرد معقول برای ایران، در ایجاد تعادل در روابط، حفظ استقلال تصمیم گیری و تنوع بخشی به شرکا است. پذیرش واقعیت نظم در حال ظهور به معنای ترک مراودات با غرب نیست، بلکه به معنای افزودن گزینه های جدید در شرق و جنوب است.

در مقام عمل، ایران باید با اجرای مجموعه سیاست هایی که در چهار حوزه تجارت، فناوری، مالی و حقوقی، تاب آوری اقتصاد خود را ارتقا دهد و از مزایای شرایط جدید بهره مند شود. این سیاست ها شامل تقویت پیوندهای اقتصادی با همسایگان و اقتصادهای نوظهور، مطالبه انتقال فناوری و ارتقای توان داخلی، ایجاد ساختارهای موازی مالی برای خنثی سازی فشار دلار و مشارکت فعال و پیشرو در طراحی قواعد نظم جدید اقتصادی است. تحقق این اهداف نیازمند برخورداری از دیدی کلان، اتخاذ تصمیمات شجاعانه و هماهنگی بی سابقه بین نهادهای داخلی است. خوشبختانه، اجماع ملی در ایران بر سر ضرورت کاهش وابستگی به غرب و توسعه همکاری با شرق شکل گرفته است؛ چنان که در سطوح عالی کشور سیاست «نگاه به شرق» و همکاری های راهبردی با همسایگان و قدرت های آسیا تصویب و دنبال می شود. در پایان، تأکید می شود که امنیت و شکوفایی اقتصاد ایران در دوران پر آشوب گذار ژئوپلیتیک کنونی، در گرو اتخاذ سیاست خارجی متوازن، اقتصاد مقاومتی پویا و دیپلماسی اقتصادی - حقوقی هوشمندانه

است. اگر سیاست‌گذاران بتوانند با چشمانی باز و آینده‌نگر، تهدید جنگ تجاری و تقسیمات جدید جهانی را به فرصت تبدیل کنند، نه تنها ایران از گردنه فشارهای فعلی عبور خواهد کرد، بلکه خواهد توانست جایگاه خود را به‌عنوان یک بازیگر مؤثر در نظم چندقطبی آتی تثبیت نماید؛ نظمی که شاید در آن، عدالت اقتصادی و احترام به حاکمیت ملت‌ها بیش از دوره هژمونی یک‌جانبه‌گرایانه گذشته رعایت گردد. این مهم البته آسان به دست نخواهد آمد، اما مطالعات و شواهد ارائه‌شده در این مقاله نشان می‌دهد که با استراتژی درست و اراده ملی، می‌توان چشم‌اندازی امیدوارکننده برای ایران در دل یکی از بزرگ‌ترین کشمکش‌های اقتصادی عصر حاضر ترسیم کرد.

References

- Adjemian, M. K., Smith, A., & He, W. (2021, December). Estimating the market effect of a trade war: The case of soybean tariffs. *Food Policy*, 105, 102152-102179. doi:<https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2021.1021526>
- Akbarzadeh, S., & Pargoo, M. (2020, July 27). *Iran-China deal raises more questions than answers*. Retrieved from Middle East Institute: <https://mei.edu/publications/iran-china-deal-raises-more-questions-answers>
- Allen, I. (2024, March 4). *It's Time for the United States to End its Bipartisan Attack on the WTO*. Retrieved from justsecurity: <https://www.justsecurity.org/93024/its-time-for-the-united-states-to-end-its-bipartisan-attack-on-the-wto/>
- Amiti, M., Redding, S. J., & Weinstein, D. E. (2020, January 2). *WHO'S PAYING FOR THE US TARIFFS? A LONGER-TERM PERSPECTIVE*. Cambridge, NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH. Retrieved from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26610/w26610.pdf
- Amiti, M., Redding, S., & Weinstein, D. (2020, March). *THE IMPACT OF THE 2018 TRADE WAR ON U.S. PRICES AND WELFARE*. Cambridge: NBER WORKING PAPER SERIES. Retrieved from NBER WORKING PAPER SERIES: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w25672/w25672.pdf
- Asia Pacific Task Force. (2025, Feb 14). *New U.S.-China Trade War: Strategic Motives, Domestic Consequences, and Global Ramifications*. Retrieved from Beyond the Horizon International Strategic Studies Group: <https://behorizon.org/the-new-u-s-china-trade-war-strategic-motives-domestic-consequences-and-global-ramifications/#:~:text=Conclusion:%20The%20Uncertain%20Path%20Ahead%20The%20renewed,their%20broader%20impact%20is%20far%20more%20complex.>
- Autor, D. H., Dorn, D., & Hanson, G. (2024, January). *Help for the Heartland? The Employment and Electoral Effects of the Trump Tariffs in the United States*. Retrieved from NBER WORKING PAPER SERIES: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w32082/w32082.pdf

- Bouso, R. (2025, April 10). *China trade spat undermines Trump's 'max pressure' Iran campaign*. Retrieved from Reuters: <https://www.reuters.com/world/china-trade-spat-undermines-trumps-max-pressure-iran-campaign-bouso-2025-04-10/>
- Bown, C. P. (2021, July–August). The US–China trade war and Phase One agreement. *Journal of Policy Modeling*, 43(4), 805-843. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2021.02.009>
- Bown, C. P. (2021, DECEMBER 01). *America and International Trade Cooperation*. economic strategy group. Retrieved from <https://www.economicstrategygroup.org/publication/bown/>
- Bown, C. P. (2021, July–August). The US–China trade war and Phase One agreement. *Journal of Policy Modeling*, 43(4), 805-843. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2021.02.009/>
- Bown, C. P. (2025, August 1). *US-China Trade War Tariffs: An Up-to-Date Chart*. Retrieved from PETERSON INSTITUTE FOR INTERNATIONAL ECONOMICS: <https://www.piie.com/research/piie-charts/2019/us-china-trade-war-tariffs-date-chart>
- Butch, T. (2021). China in the Middle East: Iran's "Belt and Road" Role. *Middle East Quarterly*, 28. Retrieved from <https://www.meforum.org/middle-east-quarterly/china-middle-east-irans-belt-and-road-role>
- CFR. (2025 , April 14). *The Contentious U.S.-China Trade Relationship*. Retrieved from Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/backgrounders/contentious-us-china-trade-relationship>
- Chetty, R., Nathaniel, H., Maggie, R., & Por, S. R. (2020, May). Race and Economic Opportunity in the United States: an Intergenerational Perspective. *The Quarterly Journal of Economics*, 135(2), 711-783. doi:<https://doi.org/10.1093/qje/qjz042>
- Choi, J. B., Nguyen, P., Nguyen, P., Sen, O., Udaykumar, H., & Baek, S. (2023, February 17). Artificial Intelligence Approaches for Energetic Materials by Design: State of the Art, Challenges, and Future Directions. *Propellants, Explosives, Pyrotechnics*, 48(4), 151-175. doi: <https://doi.org/10.1002/prep.202200276>
- Council on Foreign Relations. (2025, April 14). *The Contentious U.S.-China Trade Relationship*. Retrieved from CFR: <https://www.cfr.org/backgrounders/contentious-us-china-trade-relationship>
- csis. (2025). *The World Trade Organization: The Appellate Body Crisis*. Retrieved from Center for Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/programs/economics-program-and-scholl-chair-international-business/world-trade-organization>
- Doan, L. (2025, May 13). *US Warns That Using Huawei AI Chip 'Anywhere' Breaks Its Rules*. Retrieved from Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-05-13/us-warns-that-using-huawei-ai-chip-anywhere-breaks-its-rules>
- Donovan, K., & Nikoladze, M. (2024, March 28). *he axis of evasion: Behind China's oil trade with Iran and Russia*. Retrieved from Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-axis-of-evasion-behind-chinas-oil-trade-with-iran-and-russia/>
- Downs, E., & Fishman , E. (2024, May 28). *Q&A | Potential Impacts of New US Sanctions on Iran's Oil Exports to China*. Retrieved from Center on Global Energy Policy:

- <https://www.energypolicy.columbia.edu/qa-potential-impacts-of-new-us-sanctions-on-irans-oil-exports-to-china/>
- Fravel, M. T. (2025, January). Technological Competition and the US-China Rivalry. *Oxford Academic*, 149-174. doi:<https://doi.org/10.1093/9780197799932.003.0012>
- Freund, C., Mattoo, A., Mulabdic, A., & Ruta, M. (2024, November). Is US trade policy reshaping global supply chains? *Journal of International Economics*, 152, 104011-104041. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2024.104011>
- Gallagher, J. (۲۰۲۲, ۰۱, ۰۵). *U.S. Restrictions on Huawei Technologies: National Security, Foreign Policy, and Economic Interests* از بازیابی .congress.gov: <https://www.congress.gov/crs-product/R47012>
- Greene, R. (2024, October 3). *China's Dollar Dilemma*. Retrieved from Carnegie Endowment for International Peace: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/chinas-dollar-dilemma?lang=en>
- Hafezi, P., Abdallah, N., & Yaakoubi, A. (2023, March 11). *Iran and Saudi Arabia agree to resume ties in talks brokered by China*. Retrieved from reuters: <https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-saudi-arabia-agree-resume-ties-re-open-embassies-iranian-state-media-2023-03-10/>
- Handley, K., Kamal, F., & Monarch, R. (2023). *SUPPLY CHAIN ADJUSTMENTS TO TARIFF SHOCKS: EVIDENCE FROM FIRM TRADE LINKAGES IN THE 2018-2019 U.S. TRADE WAR*. Cambridge: NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH. Retrieved from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w31602/w31602.pdf
- Hillman, J. (2020, January). *A Reset of the World Trade Organization's Appellate Body*. Retrieved from Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/report/reset-world-trade-organizations-appellate-body>
- Junio, D. R. (2025, Apr 24). *WTO sounds alarm on trade risks as 2025 outlook weakens, and other international trade stories to know this month*. Retrieved from World Economic Forum: <https://www.weforum.org/stories/2025/04/global-trade-decline-2025-international-trade-stories-this-month/>
- Kerstens, E., & Reinsch, W. A. (2023, August 25). *The WTO Panel Report on Chinese Tariffs: Consequences of a Broken Appellate Body*. Retrieved from csis: <https://www.csis.org/analysis/wto-panel-report-chinese-tariffs-consequences-broken-appellate-body#:~:text=Global%20Policy%20Courses-,The%20WTO%20Panel%20Report%20on%20Chinese%20Tariffs,of%20a%20Broken%20Appellate%20Body&text=A%20World%20Trade%20Organizati>
- Khaasteh, R. (2020, October 22). *How US Sanctions Drove Iran Into Huawei's Arms*. Retrieved from thediplomat.: <https://thediplomat.com/2020/10/how-us-sanctions-drove-iran-into-huaweis-arms/>
- Khodaei, E. (2025, March 11). *Trump's Trade War is an Opportunity for Iran*. Retrieved from Modern Diplomacy: <https://moderndiplomacy.eu/2025/03/11/trumps-trade-war-is-an-opportunity-for-iran/>
- McDonagh, N. (2025, Mar 12). U.S.-China Competition, World Order and Economic Decoupling: Insights from Cultural Realism. *Australian Journal of International Affairs*, 79(3), 364-384. doi:<https://doi.org/10.1080/10357718.2025.2471353>
- Mearsheimer, J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: Norton & Company.

- Meredith, S. (2019, Aug 19). *Trade war impasse casts a 'dark cloud' over outlook for US oil shipments, analysts warn.* Retrieved from CNBC: <https://www.cnbc.com/2019/08/19/oil-us-china-trade-war-casts-a-dark-cloud-for-american-crude-shipments.html>
- Norrlof, C. (2025, Mars 21). *How Much "Weaponization" Can the Global Economy Take?* Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/weaponization-of-trade-supply-chains-financial-flows-payments-going-too-far-by-carla-norrlof-2025-03>
- Parsapour, D. (2024). *US-China Trade War: Causes, Impacts and The Unclear Future of Bilateral Relations.* Retrieved from Institution for Economic history and International Relations: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1865800/FULLTEXT01.pdf>
- Patrick, S. (2024, October 9). *BRICS Expansion, the G20, and the Future of World Order.* Retrieved from Carnegie Endowment for International Peace: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/brics-summit-emerging-middle-powers-g7-g20?lang=en>
- Peiwu, C. (2024, June 14). *China, Iran work together to increase value of BRICS.* Retrieved from tehrantimes.: <https://www.tehrantimes.com/news/499831/China-Iran-work-together-to-increase-value-of-BRICS>
- Rapier, R. (2019, Aug 25). *How The Trade War Impacts The Oil Industry.* Retrieved from forbes: <https://www.forbes.com/sites/rrapier/2019/08/25/how-the-trade-war-impacts-the-oil-industry/>
- Robinson, D. (2024, Apr 5). *Huawei's Iran sanctions evasion trial pushed to 2026.* Retrieved from theregister: https://www.theregister.com/2024/04/05/huaweis_iran_sanctions_evasion_trial/
- Seigle, C. (2025, May 2). *Trade War Reduces Washington's Leverage on Iranian Oil Exports.* Retrieved from csis: <https://www.csis.org/analysis/trade-war-reduces-washingtons-leverage-iranian-oil-exports>
- Shahidsaless, S. (2023, August 31). *The Implications of Iran's Inclusion in BRICS.* Retrieved from Stimson Center: <https://www.stimson.org/2023/the-implications-of-irans-inclusion-in-brics/>
- Shalal, A. (2019, September 13). *U.S., China tariffs could lower global GDP by 0.8% in 2020: IMF.* Retrieved from Reuters: [https://www.reuters.com/article/business/us-china-tariffs-could-lower-global-gdp-by-08-in-2020-imf-idUSKCN1VX1WS/#:~:text=WASHINGTON%20\(Reuters\)%20%2D%20Tariffs%20imposed,Monetary%20Fund%20said%20on%20Thursday.](https://www.reuters.com/article/business/us-china-tariffs-could-lower-global-gdp-by-08-in-2020-imf-idUSKCN1VX1WS/#:~:text=WASHINGTON%20(Reuters)%20%2D%20Tariffs%20imposed,Monetary%20Fund%20said%20on%20Thursday.)
- Shalal, A., Baertlein, L., Le Poidevin, O., & Farge, E. (2025, May 13). *Global stocks rally after US, China pause tariff war, but uncertainty remains.* Retrieved from reuters: <https://www.reuters.com/world/china/us-china-reach-deal-slash-tariffs-officials-say-2025-05-12/>
- Shukla, S. (2022). Revisiting Structural Power in the Global Economy: It's Multinationals, Not States. *Journal of International Affairs*, 75. Retrieved from Journal of International Affairs: <https://jia.sipa.columbia.edu/content/revisiting-structural-power-global-economy-its-multinationals-not-states>
- Starrs, S. K. (2025, February 4). *Can China challenge the US empire?* Retrieved from tni: <https://www.tni.org/en/article/can-china-challenge-the-us-empire>

- Starrs, S. K. (2025, February 4). *Can China challenge the US empire?* Retrieved from Transnational Institute: <https://www.tni.org/en/article/can-china-challenge-the-us-empire>
- Reuters. (2021, March 27). *Iran and China sign 25-year cooperation agreement.* Retrieved from <https://www.reuters.com/world/china/iran-china-sign-25-year-cooperation-agreement-2021-03-27/>
- Schwarz, C., & Fetzer, T. (2021, May). Tariffs and Politics: Evidence from Trump’s Trade Wars. *The Economic Journal*, 131(636), 1741–1717. doi:<https://doi.org/10.1093/ej/ueaa122>
- Zhou, W., & Gao, H. (2020, July). US–China Trade War: A Way Out? *World Trade Review*, 19(4), 605 - 617. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals/world-trade-review/article/abs/uschina-trade-war-a-way-out/1E00DFA456F04D167E38038429AF41EC>
- Thayer, A. W., Sun, P., Tejada, H., & Kim, M.-K. (2025, March 25). Exploring the Impact of China’s Retaliatory Tariffs on US Soybean Exports with Machine Learning Techniques. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 240-258.
- The Economic Times. (2025). *IMF warns of larger losses for US, China in 2026 and beyond due to trade war.* Retrieved from economictimes.com.
- U.S. Department of Commerce. (2020, May 15). *Commerce Addresses Huawei’s Efforts to Undermine Entity List, Restricts Products Designed and Produced with U.S. Technologies.* Retrieved from <https://2017-2021.commerce.gov/news/press-releases/2020/05/commerce-addresses-huaweis-efforts-undermine-entity-list-restricts.html>
- World Bank. (2024). *Global Value Chains.* Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/global-value-chains>
- Zhou, W., & Gao, H. (2020, October). US–China Trade War: A Way Out? *World Trade Review*, 19(4), 617 - 605. doi: <https://doi.org/10.1017/S1474745620000348>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی